

**RESTRUCTURAREA ECONOMIEI AGRARE ȘI SPAȚIULUI
RURAL ÎN CONDIȚIILE EXODULUI MASIV AL BRAȚELOR DE MUNCĂ**

Tudor BAJURA, dr. hab., prof. univ., INCE
Viorel TUREȚCHI, drd., INCE

In the article are described the needs to restructure both the economy of the agricultural sector and the socio-economic stile of life in the rural entirely area under the influence of the massive exodus of labour in the last decades. It is proposed to be implemented variant of gentrification rural localities, having regard to the prospect of insurance centers gentrifications with all spectrum of infrastructure services, which, is virtually impossible for the inner territory of the whole rural settlements. Concurrently, submitted recommendations substantiated by the more efficient use of the existing potential of production through the implementation of modern technologies of production in the both: phyto - and/or animal husbandry production of agricultural sector.

Key words: gentrification, plasticulture, businesses, small agricultural enterprises, infrastructure, the state's contribution, the investment, the agrarian sector.

In articolul se descrie necesitatea de a restructura atât economia sectorului agrar, cât și viața socio-economică a spațiului rural autohton în întregime sub influența exodului masiv al brațelor de muncă în ultimii decenii. Se propune de a fi implementată varianta gentrificării localităților rurale, având în vedere perspectiva asigurării: centrelor gentrificate cu tot spectru de servicii infrastructurale, ceea, ce este practic imposibil de efectuat pentru teritoriul intravilan întreg din localități rurale. Concomitent, sunt înaintate recomandări argumentate de utilizare mai eficientă a potențialului existent de producție prin implementarea tehnologiilor moderne de producție în sectoarele fito-și/sau zootehnie agricole.

Cuvintele-cheie: gentrificare, plasticultură, întreprinderi agricole mici, infrastructură, contribuția statului, investiții, sectorul agrar.

Introducere

Finalizarea procesului de privatizare în masă a terenurilor agricole și a fondurilor fixe din agricultură (vara anului 2000) a manifestat, în esență, recunoașterea la fel de masivă a priorității și dominării absolute a relațiilor de piață asupra celor, bazate pe planificare excesiv centralizată, pe utilizarea abuzivă a pârghiilor administrative (de comandă), pe proprietatea dominantă a statului asupra mijloacelor de producție etc. În baza relațiilor de piață, proprietății preponderent private asupra mijloacelor de producție, motivării mult mai înalte de a se munci și de a obține rezultatele pozitive, atât în domeniul agricol de activitate economică, cât și în spațiul rural în întregime, s-au produs schimbări radicale într-o perioadă relativ scurtă de timp.

Se are în vedere, în primul rând, reducerea masivă a numărului agricultorilor în perioada anilor de reformare. Dacă, de exemplu, în anul 2000 numărul persoanelor ocupate în agricultură, economia vânătorului și silvicultură a constituit 765 mii persoane, atunci în anul 2014 această cifră a constituit numai 362 mii persoane sau de 2,11 ori mai puțin. Drept consecință, în perioada anilor de reformare potențialul productiv al spațiului rural sa micșorat considerabil. Dacă în toată perioada înainte de reformare ponderea sectorului agrar în PIB-ul țării a constituit 25,0 la sută și mai mult, atunci în a. 2014 acest indicator a coborât jos până la 12,6 la sută.

Tot în această perioadă (anii 1990-2014, adică 25 de ani) se constată faptul, că satul moldovenesc practic a încetat de a face investiții, cu excepția celor de menire productivă. Drept dovadă servește faptul, că fondul locativ rural în anul 2014 a rămas practic la același nivel ca și în anul 1990 – adică 49,0 mln. m².

Conform datelor recensământului general agricol din a. 2011 suprafața terenurilor agricole neutilizate a constituit (fără teritoriul din partea stângă a Nistrului și mun. Bender) 247 mii ha sau 11,0 la sută față de suprafață totală a terenurilor din exploatațile agricole [1]. În unele raioane ale Republicii Moldova suprafața agricolă neutilizată a constituit 20,0% și mai mult, cauza principală fiind lipsa brațelor de muncă, lipsa piețelor de desfacere etc.

În asemenea condiții sunt necesare de a fi elaborate și implementate în practică măsuri neordinare de preîntâmpinare a crizei socio-economice de proporții a spațiului rural, în primul rând, sectorului agricol, care servește drept furnizorul principal (și fără de nici o alternativă) a produselor alimentare pentru populația țării și pentru export.

Material și metoda

În calitate de o modalitate specifică (deosebită) de activitate economică, sistemul capitalist de gospodărire se caracterizează prin nivelul înalt al eficienței, manifestând, concomitent, lipsa stabilității și certitudinii.

Fiind comparat cu sistemul economic precedent, numit sistemul socialist (de fapt-administrativ – de comandă, de dominare excesivă a statului sau structurilor de stat), sistemul capitalist de gospodărire la nivel de agricultură autohtonă a asigurat obținerea în perioada anilor de tranziție rezultatelor marcante, provocând, totodată, și apariția problemelor noi, greu de a fi supraevaluate.

În plan pozitiv cere să fie apreciată creșterea productivității muncii agricultorilor autohtoni în condițiile prevalării absolute a proprietății private asupra mijloacelor de producție, inclusiv, asupra pământului. Fiind o ramură principală de activitate economică în spațiul rural, agricultura, în toată perioadă înainte de reformare, a fost recunoscută ca „creatorul” principal al locurilor de muncă. După cum a fost menționat, în a. 2000 (anul finalizării procesului de privatizare în masă a fondurilor fixe, inclusiv, pământului agricol) din 1515 mii de persoane populația activă a țării 765

mii pers., sau mai mult de 50,5 la sută au activat fie în agricultură, fie în silvicultură, pescuit economia vânătorului etc. (toate împreună – sectorul agrar).

Suprafața agricolă, intensiv prelucrată (pământul arabil plus plantații multianuale) în calcul la un agricultor activ a constituit atunci abia 2,81 ha. Pentru comparație, în anul 2014 numărul agricultorilor activ s-a redus până la 362 mii pers. (29,4 la sută), drept consecință fiecare agricultor în prezent prelucurează mai mult de 5,83 ha.

De subliniat, că tot în a. 2014 investiții în active materiale pe termen lung în agricultură, fiind preponderent de formă privată, prima dată au depășit cifra de 2,3 mlrd. lei sau aproximativ de 1100 lei în calcul la 1 ha de teren agricol intensiv prelucrat [2; 3].

În medie pe țară în a. 2014 productivitatea muncii a unui agricultor activ a constituit (în prețuri curente, formate în baza corelației dintre cerere și ofertă) – 75287,3 lei anual.

Lista rezultatelor pozitive privind reformarea relațiilor de proprietate și formelor organizatorice în sectorul agrar, îmbunătățirea înzestrării tehnice a acestui sector prin investiții considerabile ar putea să fie prelungită.

Totodată, sunt și efectele negative ale scenariului aplicat de reformare a agriculturii în Republica Moldova.

Ne referim la nivelul relativ și absolut scăzut de salarizare a lucrătorilor din agricultură, care, conform datelor Biroului Național de Statistică în a. 2014 a constituit abia 2708,9 lei pe lună (192,3 dol. SUA), ceea ce constituie numai 66,2 la sută din volumul salariului mediu lunar în total pe economie națională. Evident, un asemenea nivel de salarizare nu aranjează mai mulți din agricultorii activi, în primul rând – tinerii specialiști, care dispun de suficiente capacități de a găsi locuri de muncă mai bine plătite, inclusiv – peste hotarele țării. Drept consecință, o mare parte din tineretul rural pleacă în căutarea locurilor de muncă peste hotarele țării fie în regim sezonier, fie în baza contractelor de lungă durată de angajare în câmpul muncii.

Ca și toate celelalte fenomene economice exportul masiv pe parcursul a ultimelor 25 de ani ai forței de muncă peste hotarele țării:

- a contribuit, dintr-o parte, la stabilizarea situației financiare a țării prin trimiterea banilor acasă în mărime de sute de milioane dolari SUA anual;
- a provocat apariția problemelor demografice de proporții, mai ales, în spațiul rural al țării.

Dat fiind că primele 100 mil. dol. SUA de la gastarbaterii moldoveni au parvenit în Republica Moldova în a. 1995, emigrarea în masă a tineretului autohton s-a început la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI. Tot în această perioadă Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova fixează descreșterea naturală (în baza corelației negative dintre nou-născuți și cei decedați) a populației rurale. Dacă în perioada anilor 80^{zeci} din secolul trecut sporul natural al populației rurale a constituit în mediu 20966 pers. anual, atunci în primul deceniu secolului curent (XXI) acest indicator s-a micșorat considerabil constituind în mediu – minus 4596 pers. anual. Al doilea deceniu din secolul XXI s-a evidențiat în această ordine de idei cu descreștere absolută mai modestă, atingând proporții de minus 2542 pers. anual.

Descreștere naturală totală în perioada anilor 2000-2014 în cifre absolute a constituit minus 58671 pers., ceea ce constituie 2,53 la sută față de anul 1999, când populația rurală a țării a enumerat 2316,7 mii pers.

Totodată, descreșteri mult mai considerabile ale numărului populației rurale au loc sub forma de emigrare a forței de muncă din spațiul rural. Datele statistice nu descifrează adecvat fenomenul autohton al exportului forței de muncă. Sunt date utilizării publice doar indicatori tangențiali, însă destul de aproximative, a stării de lucru, care confirmă faptul că sute de mii de tinerii moldoveni, preponderent din spațiul rural își caută sau deja s-au aranjat la muncă peste hotarele țării.

Concomitent, altele zeci de mii de potențiali agricultori au mutat în spațiul urban al Republicii Moldova, prioritățile fiind mun. Chișinău, Bălți și Cahul.

Corespunzător, zeci de mii de case din satele Republicii Moldova au rămas fără proprietari și fără, practic, de nici-o perspectivă de a fi vândute-cumpărate, inclusiv, la prețuri simbolice, chiar dacă sunt numite – prețuri de piață.

Este de menționat, că majoritatea covârșitoare a fondului locativ național în Republica Moldova se află anume în spațiul rural - 63,7 la sută după suprafața locuințelor. În total sunt evidențiate în localități rurale 903,0 mii de gospodării casnice cu suprafața locativă de 23,8 m² în medie pe un locuitor[4]. Tot în medie pentru o gospodărie casnică sunt date în proprietate privată aproximativ 0,265 ha de teren agricol intravilan, care, din cauza migrației masive și demografiei precare a spațiului rural, rămân pârloagă sau prelucrate ocazional.

Este important de subliniat, că suprafețele locative a spațiului rural, având dimensiuni considerabile (fie și în comparație cu cele din spațiul urban), după criterii de calitate nu corespund cerințelor moderne. Cu toate că aproape o sută de procente din aceste case sunt aprovizionate cu electricitate și mai mult de 86,5 la sută cu gaz (fie din rețeaua de gazificare, fie prin ajutorul gazului lichefiat, pompat în baloane), restul dotărilor sunt sub nivelul normelor europene de asigurare cu servicii moderne a caselor de locuit (tab. 1).

Tabelul 1. Dotarea fondului locativ rural cu servicii de aprovizionare (%) [4]*

Pondere suprafețelor locuibile dotate cu:	2005	2010	2014
- apeduct	11,6	20,2	29,4
- canalizare	6,4	19,6	29,4
- încălzire centrală	3,4	8,6	15,0
- baie (duș)	4,3	11,2	16,8
- sistem de alimentare cu apă caldă	0,8	6,4	11,3

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova, Chișinău, a. 2014, pag. 139, tab. 6. 5.

Din analiza efectuată putem concluziona, că pentru o asigurare adecvată a spațiilor locative în orașele și municipiile țării în calcul la 1 ha de suprafață sunt construite 95,8 metri de apeducte, pe când în spațiul rural – numai 19,1 metri, sau de 5 ori mai puțin. Lungimea rețelilor de canalizare în spațiul urban constituie 52,2 metri în calcul la 1 ha de intravilanul localităților urbane, pe când în spațiul intravilan rural numai 8,6 metri sau de 6,1 de ori mai puțin. Și mai deplorabilă este starea drumurilor în spațiul rural, mai ales – drumurilor cu îmbrăcăminte rigidă, situația cu amenajarea teritoriului, de exemplu, construcția căilor de acces spre obiecte de menire socială, cele de menire productivă, de recreație etc.

Evident, pentru îmbunătățirea aspectului calitativ al spațiului rural sunt necesare investiții enorme în construcția drumurilor, rețelilor ingineresti, îmbunătățirea peisajului rural etc. Starea actuală de lucruri, însă, nu ne permite să apreciem câtuși de puțin optimist posibilitatea acoperirii financiare a lucrărilor respective, dat fiind faptul că din totalul de încasări a tuturor agenților economici din anul 2014 în sumă de 265,4 mlrd. lei sectorul agricol, de exemplu, a încasat doar 9,6 mlrd. lei sau 3,6 la sută. Situația se agravează și mai mult din simplul motiv că având în total 9,6 mlrd. lei de încasări anuale, sectorul agrar are acumulate pe conturile agenților economici din acest sector datorii totale enorme, în suma de 11,6 mlrd. Lei.

În ansamblu pe țară starea sectorului rural deci, este destul de alarmantă. Sunt necesare intervenții eficiente și urgente atât din partea organelor centrale de stat, cât și inițiative bine argumentate din partea organelor de administrare publică locală, din partea agenților economici, dar și din partea fiecărui locuitor rural în special.

Accentul reformelor socio-economice rurale de data această trebuie să fie pus pe soluționarea problemelor de infrastructură și creșterea nivelului de eficiență (de profitabilitate) a businessului rural.

Satele moldovenești trebuie să se dezvoltă mai concentrat, în baza proiectelor moderne atât a caselor (apartamentelor) de locuit, cât și complexului măsurilor socio-economice sub forma de prestare a serviciilor, inclusiv: de sănătate; de învățământ; de comerț; de asigurare energetică; de construcții capitale; de transport etc., precum și sub forma de organizare a procesului de producție în diferite domenii de activitate economică în spațiul rural.

Deci, în plan inovațional satele moldovenești modernizate trebuie să aibă mai multe zone specializate din punctul de vedere a sarcinilor lor socio-economice, înaintate spre soluționare. În această ordine de idei este necesar să pornim de la așa numitul proces de gentrificare, care în mare parte va constitui o contrabalanțare materializată a exodului rural.

Conform „Wikipedia, the free encyclopedia” Gentrificare (Gentrification) constituie un trend al dezvoltării unor localități sau părților lor componente, rezultatul final al căruia este reflectat prin creșterea valorii acestora.

Diferite consecințe (pozitive și negative) ale procesului de gentrificare sunt enumerate la capitolul susmenționat al „Wikipedia”.

Cercetătorii americani au constatat că dacă în perioada anilor 1990-2000 procentul gentrificării a avut o creștere (în spațiul urban) de 9%, atunci în anii 2000-2010 acest indicator a constituit 20% (au fost analizate 50 orașe din SUA). Orașele cu cel mai înalt nivel de gentrificare, de exemplu, Washington DC, Seattle, Minneapolis (Minnesota) și alții au nivelul gentrificării de 50% și mai mult. Și invers. Orașele Detroit, Cleveland, Las Vegas (Nevada), El Paso și altele, cunoscute prin nivelul ridicat de sărăcie și somai, au nivelul de gentrificare în limitele (0-6,7%).

Existența procesului gentrificării în spațiul urban este evidentă și în alte țări, inclusiv în Republica Moldova. Cu toate că are și elemente negative în componența sa, gentrificarea trebuie să devină un component de bază a restructurării satelor moldovenești cu scopul ridicării atractivității lor investiționale, formării designului lor modern, asigurării cu toate elementele contemporane de infrastructură etc.

În opinia savantului american – profesor Richard D. Wolff, gentrificarea înseamnă un proces socio-economic extins, caracterizat prin acumularea și concentrarea capitalului (investițiilor, tehnologiilor bogăției în genere) într-o anumită zonă fie a orașului (municipiului), fie a satului (comunei), transformând localitatea (o parte a localității) respective într-un centru confortabil de muncă și de trai, cu infrastructură înalt dezvoltată, starea ecologică prielnică, nivelul înalt de atragere a investițiilor etc. [5].

Evident, aplicarea scenariului gentrificării în spațiul rural, în condițiile crizei actuale economico-financiare va sensibiliza, ba chiar și va diviza opinia publică, va determina apariția multiplelor „pro” și „contra”, având în vedere multitudinea și compexitatea problemelor sociale și a celor economice în spațiul rural autohton la etapa de tranziție de la un sistem economic la altul. Cu toate acestea ne dăm bine seama, că satul moldovenesc la ziua de astăzi trece printr-o perioadă de grea încercare. Alături de casele pustii sunt deja evidențiate și satele întregi fără locuitori (sau cu câteva persoane de vârstă înaintată) și fără de nici o perspectivă de dezvoltare.

Optimizarea (citim – reducerea) școlilor, grădinițelor de copii, instituțiilor din cadrul Ministerului Sănătății etc., alături de micșorarea cheltuielilor din bugetul statului (în ambele forme de prezentare - central și cel al organelor de administrare publică locală), a provocat lărgirea exodului forței de muncă din spațiul rural, în primul rând, oamenilor tineri, de vârstă reproductivă. Satul fără o școală, evident, nu are viitor. Însă, un sat moldovenesc alături de câteva sute de case de locuit dispune și mai multe sute, ba chiar și mii de hectare de teren agricol, care, fiind părăsite să se transformă inițial în pârloaga, apoi într-o pădure stihiiică, lipsită de tehnologii moderne de împădurire a terenurilor agricole.

Concluzii: Concomitent cu formarea centrelor gentrificate, asigurate, cum a fost deja menționat, cu tot spectru al elementelor de infrastructură, se vor dezvolta centrele agricole specializate sau, mai precis, centrele agroindustriale ale spațiului rural. Fiind bazate pe teritoriul unui sat sau comună, aceste centre vor constitui potențialul adevărat al

agriculturii și industriei alimentare moderne, bazate pe tehnologii avansate, proprietatea privată, formele moderne de asociere a producătorilor agricoli etc. (Ex. Fig.1)

Fig. 1. Model de gentrificare a unei localități din spațiul rural (s. Țighira, r-ul Ungheni)

Sursa: Elaborată de autor pe baza datelor cartografice oferite de Agenția Relații Funciare și Cadastru a Republicii Moldova (www.geoportal.md).

Legendă:

1. Intravilanul localității;
2. Zona supusă fitotehnicii și plasticulturii;
3. Zona supusă gentrificării;
- 4-9. Teritorii destinate minifermelelor zootehnice;
10. Sursă și rețea de aprovizionare cu apă;
11. Conductă de gaze naturale;
12. Drum de importanță națională.

Se are în vedere introducerea în satele moldovenești a tehnologiilor agricole – numite „plasticultura”, adică agriculturii în sere, agriculturii acoperite cu plastic sub formă de peliculă, de plasă etc.

Culturi agricole intensive și/sau superintensive, volumul producției finale ale cărora, fiind exprimat în prețul de piață, constituie o sută de mii de lei și mai mult în calcul la un hectar, care evident, nu trebuie să fie supuse riscurilor naturale precum grindină, secetă, furtuni, ghețuri și altele, deci, trebuie să fie protejate, puse sub acoperișul (sub forma de sere).

Alături de sistemul susmenționat de plasticultură, dedicat producerii legumelor, pomuşoarelor, fructelor etc., o mare parte a intravilanului (în primul rând – pe marginile satelor) trebuie să devină spațiu pentru dezvoltarea fermelor zootehnice (de vite cornute mari, de porci, de ovine, caprine, iepuri etc.)

BIBLIOGRAFIE

1. <http://www.statistica.md/print.php?1=ro&ide=30&id=3477>
2. Anuarul Statistic al Republicii Moldova, Chișinău, a. 2002, pag. 312
3. www.statistica.md, comp. 16 „Agricultura”, data 06. 06. 2016
4. Rezultatele preliminare privind recensământul general agricol a. 2011//Biroul Național de Statistică//Noutăți
5. [http://Profesor Richard D. Wolff](http://www.Profesor Richard D. Wolff) ”Economic Update: Gentrification; The Market Rules”, published on April 24, 2016.